

Factsheet I: Algemene informatie

Factsheet Ouderenmishandeling

Deze factsheet bevat algemene informatie over ouderenmishandeling. Het behandelt o.a. de achtergronden, vormen en de signalen van ouderenmishandeling.

Inleiding

Definitie

Ouderenmishandeling is al het handelen of het nalaten van handelen van al degenen die in een terugkerende persoonlijke of professionele relatie met de oudere (iemand van 65 jaar of ouder) staan, waardoor de oudere persoon lichamelijke en/of psychische en/of materiële schade lijdt, en waarbij van de kant van de oudere sprake is van een vorm van gedeeltelijke of volledige afhankelijkheid.

Omvang

De afgelopen jaren is het aantal meldingen en adviesvragen gestegen. Zo kwamen in 2010 855 adviesvragen en meldingen binnen bij de Advies- en Steunpunten Huiselijk Geweld (deze heten nu: Veilig Thuis). In 2014 ging het om 2.360 adviesvragen en meldingen ([LPBO & Movisie 2015 gepubliceerd](#)).

Meer informatie over de omvang vindt u in het rapport '[Ouderenmishandeling in Nederland](#)' van het Sociaal Cultureel Planbureau (2015).

Achtergronden

Ouderen zijn veelal gedeeltelijk of geheel afhankelijk van anderen in hun omgeving. Vaak is sprake van een persoonlijke of professionele afhankelijkheidsrelatie met degene die hen mishandelt of misbruikt. Ouderenmishandeling komt voor in gezins- of familierelaties, maar ook in zorgrelaties (bijv. binnen zorginstellingen of thuiszorg). De mishandeling kan het resultaat zijn van zowel actief (plegen van handelingen) als passief (nalaten van handelingen) gedrag.

Vaak zijn de mishandelingen moedwillig en we noemen dat: opzettelijke mishandeling. Bij opzettelijke mishandeling weten de plegers heel goed wat ze doen. Ze handelen vanuit eigen belang, onverschilligheid of uit woede of wraak. Soms wortelt ouderenmishandeling in een lange traditie van familiegeweld en -conflicten.

Mishandeling van een zorgafhankelijke oudere is echter dikwijls het gevolg van overbelasting, onkunde of onwetendheid van een mantelzorger (vaak een partner, dochter en/of zoon). Dat noemen we: ontspoorde mantelzorg. Er hoeft dan geen sprake te zijn van opzet. De verzorgers beseffen niet dat ze te ver gaan. Hun acties komen voort uit onmacht en zijn eigenlijk een noodkreet.

We onderscheiden vijf vormen die dikwijls in combinatie voorkomen:

1. Fysieke mishandeling

Blauwe plekken, schrammen, zwellingen, fractures of brandplekken: deze symptomen kunnen het gevolg zijn van lichamelijke mishandeling. Soms worden ouderen vastgebonden aan een stoel of bed. Ze vertonen dan striemen aan polsen of enkels. Een minder zichtbare vorm van lichamelijke mishandeling is het geven van te weinig of juist te veel medicijnen (bijvoorbeeld slaapmiddelen).

2. Psychische mishandeling (inclusief schending van recht op privacy)

Bij psychische mishandeling is er sprake van treiteren en sarren, dreigementen, valse beschuldigingen, beledigingen of bevelen. Ook kan het hierbij gaan om schending van mensenrechten van ouderen, zoals onnodige inperking van het recht op bewegingsvrijheid, privacy of zelfbeschikking. Bijvoorbeeld door post achter te houden, bezoekers weg te sturen en de oudere te verhinderen het huis te verlaten.

Bij de oudere leidt dit tot sociaal en emotioneel isolement, en gevoelens van angst, woede, verdriet, verwardheid of apathie.

3. Verwaarlozing

Lichamelijke verwaarlozing kan blijken uit ondervoeding, uitdroging, slechte hygiëne of wonden als gevolg van doorliggen. Wanneer de geestelijke behoeften van ouderen worden genegeerd, zoals de behoefte aan aandacht, liefde en ondersteuning, spreken we van psychische verwaarlozing.

4. Financiële uitbuiting / financieel misbruik

Bij deze vorm van ouderenmishandeling gaat het om het wegnemen of profiteren van bezittingen van de oudere. Te denken valt aan diefstal van geld, juwelen en andere waardevolle spullen, aan verkoop of gebruik van eigendommen zonder toestemming van de oudere en aan gedwongen testamentverandering.

5. Seksueel misbruik

Ouderen kunnen het slachtoffer worden van seksueel misbruik, zoals exhibitionisme, betasten van het lichaam (aanranding) en verkrachting. De pleger gaat voor eigen lustbeleving en -bevrediging en maakt misbruik van de kwetsbaarheid en zwakte van een oudere, veelal vrouwen.

Risicofactoren

Waarom worden ouderen mishandeld? Hiervoor kunnen we een aantal verklaringen of risicofactoren noemen. In elke

bevolkingsgroep komt ouderenmishandeling voor. Dit geldt met name als de pleger geen andere manieren weet om problemen en conflicten op te lossen dan door fysiek of verbaal geweld, of door de oudere te verwaarlozen.

Het is echter mogelijk dat er in gezinnen of huishoudens meer risicofactoren aanwezig zijn die bijdragen aan het ontstaan van ouderenmishandeling.

Risicofactoren bij de oudere:

- * (Toenemende) afhankelijkheid van zorg door lichamelijke en geestelijke achteruitgang. De afhankelijkheid kan ook van financiële of van emotionele aard zijn.
- * Geweld in de familiegeschiedenis: gewelddadig gedrag kan van de oudere generatie zijn overgedragen naar de volgende generaties: de kinderen en kleinkinderen.
- * Ingrijpende voorvallen: er is stress ontstaan door een verhuizing, de dood van een geliefd persoon, verlies van een baan of scheiding van een huisgenoot.
- * Isolement: het slachtoffer heeft weinig contact met de buitenwereld.

Risicofactoren bij de pleger:

- * Afhankelijkheid: de pleger kan afhankelijk zijn van het slachtoffer, bijvoorbeeld voor huisvesting, sociale contacten of inkomen.
- * Overbelasting: de zorg is teveel geworden of de zorgbehoefte is groter dan de mantelzorg kan bieden.
- * Langdurige werkloosheid, moeilijkheden op het werk of schulden.
- * Psychische gesteldheid: de pleger kan psychiatrische problemen of ontwikkelingsstoornissen hebben of een verslaving (alcoholisme, drugs- en gokverslaving).
- * Relatieproblemen: het lukt niet om een duurzame relatie met een partner op te bouwen/te behouden.

Signalen

Er zijn meerdere signalen die kunnen wijzen op ouderenmishandeling, maar een of enkele van die signalen hoeven zeker niet altijd mishandeling in te houden. Enkele gedragsignalen van mishandeling/ontspoorde mantelzorg zijn:

- * de oudere of verzorger geeft onsamenhangende en tegenstrijdige verklaringen voor lichamelijke verwondingen;
- * de verzorger toont zich onverschillig voor het wel en wee van de oudere;
- * de verzorger vertoont verschijnselen van overbelasting;
- * er wordt gescholden en geschreeuwd in aanwezigheid van arts of hulpverlener;
- * de oudere maakt een depressieve, angstige indruk;
- * de oudere ziet er onverzorgd uit en de huishouding is verwaarloosd;
- * er verdwijnen spullen en geld van de oudere;
- * de oudere krijgt geen gelegenheid om alleen met de hulpverlener te praten;
- * de (vermoedelijke) pleger probeert de hulpverlener buiten de deur te houden;
- * toenemend aantal schuldeisers;
- * lege koelkast, geen voedsel in huis.

Hebt u een vermoeden van ouderenmishandeling? Het is belangrijk dat u signalen van ouderenmishandeling herkent, omdat het niet vaak gebeurt dat de oudere zelf aangeeft dat hij/zij mishandeld wordt. Of er wat gebeurt, of er hulp geboden wordt, is daarom mede afhankelijk van de oplettendheid en moed van personen in de omgeving van de oudere.

Vermoeden

Heeft u als familielid, buur of goede vriend(in) een sterk vermoeden dat een oudere wordt mishandeld? U kunt met vragen en meldingen contact opnemen met Veilig Thuis, het advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling (0800-2000). Ouderenmishandeling is namelijk een vorm van huiselijk geweld.

Daarnaast kunt u terecht bij de instelling waarvan de oudere zorg ontvangt, zoals:

- * de huisarts/gezondheidscentrum;
- * thuiszorgorganisatie of wijkverpleging;

- * een organisatie voor maatschappelijk werk of sociaal (wijk) team;
- * een organisatie voor intramurale zorg (bijv. verzorgingshuis, verpleeghuis);
- * of bij de politie.

Professionals die vermoedens hebben van huiselijke geweld zijn wettelijk verplicht te handelen volgens de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling (www.meldcode.nl). Zijn het professionals zelf die mishandelen? Dan geldt andere wet- en regelgeving, waaronder de Wet kwaliteit, klachten en geschillen zorg (Wkkgz) waarin is bepaald dat dergelijke incidenten gemeld moeten worden bij de directie van de desbetreffende instelling of bij de Inspectie voor de Gezondheidszorg.

Om mishandeling in de (langdurige) zorg te voorkomen is een handreiking voor bestuurders en beleidsmakers ontwikkeld: de Leidraad 'Veilige Zorgrelatie' (www.veiligezorgrelatie.nl/). Voor professionals en beleidsmakers is een Kennisbank Aanpak Ouderenmishandeling beschikbaar (www.aanpak-ouderenmishandeling.nl/).

Het dvd-pakket 'Je ziet het pas als je het gelooft!' ondersteunt professionals bij het leren signaleren én bespreekbaar maken van ouderenmishandeling (www.movisie.nl/dvdouderenmishandeling).

Waar kunt u terecht?

Kijk op www.vooreenveiligthuis.nl voor alle Veilig Thuis organisaties of bel 0800-2000 (gratis en 24/7 bereikbaar).

Colofon

Deze informatie kan worden gebruikt voor beleidsnota's, artikelen, toespraken en scripties. Citeren, mits met bronvermelding, is toegestaan.

Oorspronkelijke uitgave oktober 2007, laatst herzien in juli 2016.

Movisie i.s.m. het Landelijk Platform Bestrijding Ouderenmishandeling

kennis en aanpak van sociale vraagstukken